

מקבץ דברי תורה מאת הרב אורי
שרקי שליט"א לפרשות

מטות-מסעי

ליקט: דוד ארון

מטות | חצי שבט מנשה

בני ראובן וגד באו בבקשה למשה ואלעזר להתיישב בעברו המזרחי של הירדן. האזור הוא אמנם חלק מארץ ישראל אך לא חלק מארץ כנען. גבולות ארץ כנען אינם גובלים באוכלוסיה זרה. בדרום - המדבר, במערב - הים, בצפון אז היו יערות הלבנון שלא היו מיושבים. ומה במזרח? אם בני גד וראובן היו נוחלים בעברו המערבי של הירדן היה נשאר עבר הירדן המזרחי אזור ריק, אחרי הכרתת ממלכות סיחון ועוג, ומשמש חייץ בין ישראל לעמים, ועם ישראל היה חי בארץ כנען במעין בועה שאין לה קשר עם שאר העולם. הקשר לאומות עובר דרך הגר (גד וראובן – ראשי תיבות ג"ר). ראובן וגד מבני לאה לוקחים על עצמם להיות הגשר עם העולם, ונצמדים לגבול עמון ומואב. הקשר של עם ישראל עם האומות מבוסס על הכלכלה ולכן יש כאן הדגשה רבה על כך שהם רוצים את עבר הירדן המזרחי מסיבות כלכליות.

משה נעתר על פי ה' לבקשתם של בני גד וראובן, אך פתאום מופיע חידוש. החלק הצפוני של עבר הירדן המזרחי ניתן ליישוב בני ישראל, ומשה נותן את האזור לחלקים של מנשה, שלא היו שותפים לבקשה.

חלק אחד ניתן למכיר בן מנשה, מדובר בבן 180 שנה לפחות. בעיה דומה יש עם יאיר בן מנשה.

פיתרון התעלומה נמצא בספר דברי הימים (דה"א ב, כא), שם מבואר שערי הבשן היו כיבושי של בני מנשה עוד בימי יוסף, ושבימי שעבוד אבותינו במצרים, גשור וארם כבשו מהם את שישים הערים שנקראו חוות יאיר. (לזכרם של אותם ערים, כונו מאוחר יותר הערים של יאיר בגלעד אף הן בשם זה, כמוזכר בספר שופטים).

בפרשתנו משה נותן לצאצאיהם את נחלתם הקדומה בחזרה, כמפורש במסעי:

פִּי לְקַחוּ מִטֵּה בְנֵי הָרְאוּבֵנִי, לְבַיִת אֲבֹתָם, וּמִטֵּה בְנֵי-הַגָּדִי, לְבַיִת אֲבֹתָם – בְּגִלְלַת בְּקִשְׁתָּם, אֲבֵל

וְחֶצְי מִטֵּה מְנַשֶּׁה, לְקַחוּ נַחֲלָתָם – שֶׁהִגִּיעָה לָהֶם בְּדִין.

מקור

מטות-מסעי | נפגשים בפרשה (שיחה עם אראל סג"ל)

האם נדר הוא דבר רצוי על פי התורה או לא?

בין רצוי בין לא-רצוי, הנדר הוא דבר נפלא; ראשית, הוא מלמד אותנו על קדושת הדיבור: "לא יחל דברו, ככל היוצא מפיו יעשה" (במדבר ל', ג). שנית, מדובר ביכולת של האדם לייצר כמין דת פרטית-אישית משלו; יכול אדם להוסיף לעצמו איסורים שלא היו, מצוות לא תעשה שהתורה לא מנתה. יכול אדם אף לחייב את עצמו בחיובים שהתורה לא נתנה לו, בדיבור פיו בלבד. יכול הוא אפילו לבטל מצוות עשה: אם יידור מחפץ של מצוה - הוא אסור לקיים את המצווה (רמב"ם נדרים פ"ג הל"ו). מה שאינו יכול לשנות, הן מצוות לא תעשה, שאינו יכול לבטלן. הדבר מפתיע ביותר, כי המצוות הן מאת ה', ואילו כאן זו מצווה מכוח האדם! רצתה התורה ללמדנו שהדיבור של האדם איננו רק כשרון טבעי בלבד, אלא המשך של דיבורו של הקב"ה. כל המצוות כולן ניתנו מפי הדיבור ששמענו מפי ה', והדיבור האנושי שגם הוא חלק אלוה ממעל, יכול להתחבר אל תורת ה' ולחדש מצוות. העוצמה האדירה הזו מופיעה דווקא בפרשה של היציאה מן המדבר, שדווקא כאשר ישראל עומדים להכנס לארץ ישראל - הדיבור נגאל, הפה נפתח מחדש ומסוגל לחידושים הללו. מכאן לסוגיה עמוקה מאד, והיא שהיחס של האדם אל הקב"ה דומה לדיאלוג, זאת שיחה בין הבורא לבין הנברא. יכולנו לחשוב שהמצוות הן כמו חוקים של ההווה, כמו שחוקי הטבע, הגרביטציה ואחרים, אינם אלא חוקים סתמיים. אבל המצוות הן דבר ה'. למאי נפקא מינא? שבחוק טבעי, אי אפשר להתפשר עמו, החוק הוא חוק, הוא אימפרסונלי (=סתמי), בלתי מתחשב במוסריותו, אי מוסריותו, בתשובתו או בחרטתו של האדם. מכיוון שהמצוות מפי ה' הן, הרי אנחנו עומדים לא בפני משהו - בפני חוק אימפרסונלי, כי אם עומדים בפני מישהו. עם מישהו אפשר לדבר, להתחרט, להבטיח שלא נעשה יותר, והתשובה מתקבלת. קיימת שיחה בין הבורא לבין הנברא. כל זה מתקשר אל תפיסת האלוהים ביהדות לעומת התפיסה הפילוסופית, היוונית או אפילו החילונית. האלוהים הוא עבור עם ישראל גם הבורא, מי שנותן את החיים, למרות שלא היה חייב ליתן. כל מעשה הבריאה כולו הוא אקט מוסרי, רצוני, שאיננו נובע מהכרח. לכן כל מערכת היחסים בין העולם לבין ה' הוא כיחס נברא אל בורא, של מישהו שמקבל חיים אל מישהו שנותן חיים, מה שמייסד את כל היחס הזה על המוסר. לעומת זאת, אצל הגויים האלוהים הוא רק קובע החוק, ואין המוסר מהווה את הנוסחה של הקשר עמו.

לגופה של שאלה, התלמוד שואל: "לא דיך מה שאסרה תורה, אלא שאתה אוסר עליך דברים אחרים?" (ירושלמי נדרים פ"ט ה"א), אלא שיש מקומות שבהם יש מקום לנדר, כמו למשל בעת צרה, או כשאדם רוצה לגדור את עצמו מפני יצרו שתוקפו ברגעים מסוימים. התרת נדרים אף היא נפלאה, כי בה תלמידי החכמים נדרשים לעשות מעין מחקר פסיכולוגי לגבי מה היתה כוונתו של האדם בשעה שנדר את נדרו על מנת למצוא לו "פתח" ולהתיר לו הנדר. לא בכדי הכתוב אומר: "וידבר משה אל ראשי המטות" (במדבר ל', ב) - מפני שאם אינך ממשפחת הנודר, יהיה לך קשה מאוד להבין את הנפש הנודרת ואת כוונתה בשעת הנדר - וכתוצאה מכך יקשה עליך למצוא לו "פתח".

בפרשה מתוארת חלוקת השלל בין לוחמי החזית לבין אנשי העורף. מדוע מיוחסת חשיבות כה רבה לשלל?

עם כל האכזריות שנראית לכאורה במלחמת מדין והריגת כל זכר באנשיה בעקבות החטאתם את ישראל, אנו רואים שיש פירוט של מספר הכבשים, העיזים, השוורים, העבדים וכו' שנלקחו ממדין. אם נדייק בדבר נבחין כי מספר הכבשים עולה כמספרם הכולל של בני ישראל (כאשר כל אחד צריך להביא כבש במסגרת קרבן התמיד בכל יום), וכן מספר השוורים והאילים מגיע בקירוב למספר השוורים והאילים המוקרבים במהלך שנה אחת במקדש. אפשר לראות בדבר רמז לכך שהשלל בא תחת נשמות ישראל, שיש מן עליו של המציאות על ידי ישראל - עליו אפילו של אומה כמדין. כך גם נאמר: "וכל הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר החיו לכם" (במדבר ל"א, יח) - זוהי החייאה לשם אישות. לאמור, שאחרי שנוקתה מדיין מהנשים המחטיאות, נחשף מתוכה ניצוץ הקודש הראוי להצטרף לישראל ולהתעלות בקודש. בעומק הדברים ניתן לומר שחפץ ההחטאה המרושע של בנות מדין כלל בקרבן איזה רגש כהה שיש למדיין שייכות נסתרת לישראל. מכאן היסוד לסגנון מלחמת האמונות והדעות שעליו ממליץ הרב קוק (אורות, עמ' קכט-קלא), לחשוף את נקודת האמת הגנוזה בדעת היריב ומתוך כך להעלותו. את הרעיון הקבלי של העלאת הניצוצות מצאנו גם בענין הגעלת הכלים משלל המלחמה - כאשר לוקחים את אותם הכלים שהשתמשו בהם המדיינים לצרכים אסורים, מגעילים אותם וכעת הם יכולים לשמש את ישראל בביתם ואפילו במשכן. בכל אלו יש רמז לכך שערכים לעולם אינם נפסלים באופן מוחלט; מכל תרבות, אפילו היותר ירודה, יש ניצוצות של קודש שצריך לדעת להעלות ("סוף דבר - הכל נשמע" (קהלת י"ב, יג) - מלשון משמעות). הנביא אומר: "וינקת חלב גוים, ושוד מלכים תינקי" (ישעיהו ס', טז) - שלל הגוים בא בכל מיני מדרגות: בזמן מלחמה - מדובר בשלל המלחמה (כפשוטו), ואילו כאשר מדובר בהקשר של תרבויות - אז מדובר בשלל רוחני שעלינו כאומה לינוק מן הגוים בזמן הגלות ולדעת להעלות אותו כשאנו עולים בחזרה לארץ בזמן הגאולה.

מה היה המניע של בני גד וראובן שלא לעבור את הירדן?

אלמלא היו בני גד וראובן מבקשים לשבת בעבר הירדן המזרחי - אותו אזור היה נשאר ריק מתושבים (שכן לאחר שממלכות סיחון ועוג חוסלו, לא היה אכלוס ממזרח לירדן), ואז היתה מתקבלת התמונה הבאה: מצד מערב לארץ ישראל - ים, מצד דרום - מדבר, מצד צפון - יער הלבנון שהיה בלתי מיושב באותם הימים, ומצד מזרח - כאמור - ריק. כלומר, במקרה כזה היה נוצר ניתוק של עם ישראל מהאנושות כולה. על רקע הדברים האלה אפשר לראות את בקשתם של בני גד וראובן כבקשה למלא איזשהו חלל שקושר את עם ישראל עם ממלכות עמון, מואב, אדום וארם שהיו סביב להם, מה שמבטא את היסוד האוניברסלי של עם ישראל והקשר שלו עם העולם. לא מדובר בתביעה קוסמופוליטיות מוחלטת של פיזור גמור של ישראל בין העמים, אלא על האפשרות ליצור מעין "גולה ידידותית" ולנצל את היתרונות של הגלות בסמוך לארץ ישראל. רמז לדבר נמצא בשם: גד וראובן, ראשי תיבות - ג"ר; הגר הוא בעצם חולית הקשר בין ישראל לבין העמים, ואותם שבטים רצו להיות אותו ה"גר" בעם ישראל. בספר יחזקאל (מ"ז) מתוארת ארץ ישראל כשהיא נחלקת לשנים עשר חלקים בעבר הירדן המערבי בלבד. כך שלמעשה הנביא יחזקאל חוזה שכל הניסיון ההיסטורי של גד וראובן ורצויה שבט המנשה יבטל לעתיד לבוא וכולם יכנסו ל"ארץ".

מדוע מפורטים לנו ארבעים ושנים מסעות בני ישראל במדבר?

הרשימה הזו של מסעי בני ישראל היא רשימה מכוונת ויש לדייק בה בכל שם ושם של מסע וללמוד ממנו דבר-מה. כך למשל המספר ארבעים ושנים הוא שש כפול שבע; שבע הוא מספר המסמל את הקדושה, שש הוא מספר המסמל את הזמן (ששת ימי המעשה). כל זמן שאתה בגלות, אתה בבחינת "שש כפול שבע", במימד הזמן. כאשר תגיע לארץ ישראל, אתה תעבור מן הזמן אל המקום ותהפוך ל"שבע כפול שבע", לארבעים ותשע. ובאמת יש ארבעים ושמונה ערי לוי שיחד עם המזבח בירושלים (שאף הוא קולט את הרוצחים בשוגג) נחשבים ארבעים ותשע, וזהו ביטוי סמלי של המעבר ממימד הזמן אל המקום.

תיאור המסעות הם בעצם תיאור סימבולי של תולדות ישראל מראשית הבריאה ועד מדינת ישראל: רעמסס - ההיעדר (רע) שמכוחו נעשה חלל (מסס) המאפשר את הבריאה (סוד הצמצום). סוכות - כנגד סוכה שבנה לו הקב"ה בהר הבית בצפיה שיבנו לו בניו בית (מדרש). אתם, בקצה המדבר - בריאת האדם המדבר: "ברא אתם" (בראשית א', כז). פי החירות - הבחירה החופשית והציווי. מרה - חטא עץ הדעת. אלים - אדם הראשון אחרי הגירוש, שהוא שורש שבטי ישראל (שנים עשר עינות מים) ואומות העולם (ושבעים תמרים) כאחד. ים סוף - שת, סוף הולדת אבות האנושות. מדבר סין - אנוש המשתמש בכח הדיבור לקרוא בשם ה'. דפקה, על שם החולשה בעקבות הצפת שלישי העולם - קינן. אלוש - מהלל-אל. רפידים (אותיות "מפי ירד") - ירד. מדבר סיני - חנוך, שהתהלך עם האלוהים, קברות התאוה - מתושלח, שבימיו השחיתה הארץ, חצרות - למך, המקדים את נוח כחצר לפני הבית. רתמה - נוח, שבימיו נידונו ברותחים כגחלי רתמים. רמון פרץ - שם, אבי תמר שיצא ממנה פרץ. לבנה - בנין המגדל בימי ארפכשד. רסה - בנין רסן על ידי אשור בימי שלח. קהלתה - עבר, ראשית קדושת הכלל. הר שפר - פלג (בירור הסגולה). חרדה (כמו "חרדת אלינו" (מלכים ב ד', יג)) - רעו (לשון רעות). מקהלות - שרוג (מלשון חיבור). תחת - נחור (הפחד=חתת בימי אור כשדים). תרח - תרח (!). מתקה - אברהם (מיתוק על ידי חסד). חשמונה - יצחק שנימול לח', לשמונה. מוסרות - יעקב, שממנו התחלת השלשלת הישראלית. בני יעקן - בני יעקב בעקת גלות מצרים. חור הגדגד - יציאה לחירות של גדודי ישראל. יטבתה - מתן תורה, אין טוב אלא תורה. עברונה - מעבר ארנון והירדן. עציון גבר - דוד, המכונה "עדינו העצני" (מועד קטן טז:): "והגבר הוקם על" (שמואל ב כ"ג, א). קדש - מקדש ראשון. הור ההר - חורבן הקדש, מות אהרון הכהן הגדול. צלמונה - צלמות גלות בבל. פונון - בנין בית שני לראש פינה. אובות - דורות אבות העולם בימי הזוגות. עיי העברים - חורבן בית שני. דיבון גד - דיאבון לב האומה בגלות. עלמון דבלתימה - היעלמות התורה על ידי הפיצול של המסורת לשתי דבלות, ספרדים ואשכנזים. הרי העברים - העברה במסורת הברית בימי השואה. ערבות מואב - עריבות התחדשות המלכות שמקורה ברות המואביה. המסע האחרון מסתיים אם כן במדינת ישראל, כאשר מדובר עדיין ב"השתלמות" ולא ב"שלמות", שכן התורה טרם הסתיימה.

מדוע יש ציווי להשמיד את עובדי האלילים בכניסה לארץ? האם לא ניתן למצוא פתרון "אנושי" יותר לבעיה?

תמהני עליך, הרי מפורש בדברי חז"ל ובספר יהושע עצמו, שנשלחו לעמי כנען אגרות המציבות בפניהם שלוש אפשרויות: הרוצה לברוח - יברח, הרוצה להשלים - ישלים, הרוצה לעשות מלחמה - יעשה! כלומר, המלחמה - עם כל העוצמה שלה והאכזריות שלה - באה על רקע של הצעה מפורשת של קבלת לפחות שבע מצוות בני נח על ידי האוכלוסיה שבארץ כנען. כך קרה למשל עם הגבעונים שהיו בעלי ברית שלנו אע"פ שהיו כנעניים למהדרין, וחז"ל אף אומרים שהדבר הזה קרה עוד בימי משה - שבאו כנעניים והציעו את עצמם ואמנם התקבלו על ידו (למדים את הדבר מן הפסוק: "מחוטב עציך עד שואב מימך" (דברים כ"ח, יט)).

כמו כן מצאנו שרחב ומשפחתה מיריחו ניצלו כיוון ששיתפו פעולה עם ישראל. לאור כל זאת, מאחר ולא קיבלו עליהם עמי כנען להשלים, התורה אומרת מדוע אין לחיות בהם כל נשמה: "למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבותם אשר עשו לאלוהיהם" (דברים כ', יח). הרמב"ם ב"מורה נבוכים" כבר התמודד עם הפסוקים הללו ואמר שאל לנו לחשוב שהשמדת עמי כנען נובעת מתוך אכזריות או מתוך שאיפת נקמה חלילה, כי אם מתוך כוונה לתקן את העולם - שכן עמי כנען היו העמים היותר מושחתים מבחינה מוסרית שהיו בעולם באותה תקופה - אלו עמים שהמציאו את עבודת המולך שבה הקריבו תינוקות חיים. כך גם אומר הרב קוק (אגרות הראיה ח"א עמ' ק) - שאלמלא אותה "אכזריות" שלנו אז, צריך לחשוב כיצד העולם היה נראה היום, ושבזכותה בסופו של דבר הבאנו לעולם ערכי מוסר. יש מי שכתב שכל חברה יכולה להפוך לדמוקרטית וליברלית אם רק תרצה, והוא הביא כדוגמה את גרמניה ויפן שעשו זאת לאחר מלחמת העולם השנייה. אלא שיש גם לזכור את המחיר העצום שהן שילמו על מנת לעשות את המעבר הזה, שנבע כתוצאה מהנחרצות הברורה של בעלות הברית בניצחון הטוב את הרע. נוסף על כל זאת, צריכים להבין מהם המושגים של אותה התקופה, שהרי באותם הימים אם אינך אוכל - אתה נאכל. כיום, מלחמות חורמה אמיתיות קיימות אולי רק ביבשת אפריקה, אבל בודאי שאין להשוות את רמת המוסריות כיום לעומת העולם העתיק שהיה עולם אכזרי לחלוטין. הגדלות של התורה היא שהיא שמה אותך בתוך המציאות הזו ומציבה לפניך את ההתנהגות המוסרית הרצויה.

מהו פירוש הציווי "והורשתם את הארץ וישבתם בה"?

זוהי המצוה להקים מדינה עצמאית בכל שטחה של ארץ ישראל. כמו כן נצטיינו על גבולותיה, על מנת שנדע מהו היקפה של המצוה, ומה עלינו לכבוש. אמנם רש"י - בתור פרשן - פירש את לשון הכתוב על פי פשוטו, שהוא הבטחה מאת ה', אך הרמב"ן מוסר בידינו - בתור פוסק - שזו מצוה דאורייתא. הרמב"ם לא מנאה אמנם במפורש במניין המצוות, אבל אין זה משום שאינה מצוה אלא משום שהיא יסוד המקיף את כל התורה כולה, כמבואר במצות עשה קנ"ג, שאלמלא הארץ, בטלה האומה חס וחלילה, ואין דרכו של הרמב"ם למנות את הציוויים הכוללים. אך על מי מוטלת המצוה, מיהו נושא מצוות כיבוש הארץ? התשובה היא שזו מצוה המוטלת על הכלל ולא על היחיד. היחיד משתתף במצוה בתור חלק מן הכלל. עולה מכאן שהחייל בצה"ל והאזרח בהתיישבות, המקיימים את המצוה של קיומה של מדינת ישראל, עולים בחייהם היחידיים למדרגה כללית, שקדושה מרובה בה, אפילו משל הצדיקים הפרטיים היותר גדולים.

מקור

מטות | מלחמת מדין

מלחמת מדין הייתה אכזרית במיוחד, וכללה גם הריגת שבויים, נשים וטף, ושיעבודן של הטף בנשים. וכתב הרב קוק זצ"ל (אגרות הראיה ח"א עמ' ק) שבימי קדם, כאשר כל העמים מסביב היו כזאבי ערב, הכרח היה להילחם, שאם לא כן היו מכלים ח"ו את שארית ישראל. ולא עוד, אלא שהכרח היה גם לנהוג בהנהגות אכזריות על מנת להרתיע את הפראים שבבני אדם. עם כל זאת, נשמרה בתוך המלחמה מגמת הצפיה לעתיד מתוקן יותר, מבלי לדחוק את השעה. ומצאנו שני ביטויים למגמה זו, גם במלחמה וגם לאחריה. בזמן המלחמה: "ויצבאו על מדין כאשר ציוה משה", שהותירו רוח אחת כדי שיברחו המדיינים, והנה אנו רואים מתוצאות המלחמה שהלוחמים המדיינים באכזריותם השאירו רבים מהנשים והטף במחנה ומילטו את עצמם בשעת הסכנה. הביטוי השני הוא "וכל הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר החיו לכם", מה שכולל החיאה לשם אישות. לאמור שאחרי שנוקתה מדיין מהנשים המחטיאות, נחשף מתוכה ניצוץ הקודש הראוי להצטרף לישראל ולהתעלות בקודש. בעומק הדברים ניתן לומר שחפץ ההחטאה המרושע של בנות מדין כלל בקרבו איזה רגש כהה שיש למדיין שייכות נסתרת לישראל. מכאן היסוד לסגנון מלחמת האמונות והדעות שעליו ממליץ הרב קוק (אורות, עמ' קכט-קלא), לחשוף את נקודת האמת הגנוזה בדעת היריב, ומתוך כך להעלותו.

מקור

בין המיצרים (להפטרת מטות)

דברי התוכחה של ירמיהו בהפטרנו מתחילים בשנה השלש עשרה ליאשיהו מלך יהודה. על יאשיהו מסופר בספר דברי הימים (דבה"ב לד, ג) שכבר בשנת שנים עשרה למלכותו החל לדרוש את ה', מה שהביא אותו בסופו של דבר לבטל את העבודה הזרה מכל הממלכה ולכרות ברית בין ה' ובין העם. כך שדברי הנבואה הקשים אינם באים לגזור שכלתה הרעה לממלכת יהודה, אלא שסכנה נשקפת לה אם לא תשלים את מהלך התשובה שהחל בו המלך. אלו אם כן דברי עידוד ליאשיהו. האיום מופיע רק אחרי שהחל תהליך התשובה, משום שלפני כן אין כל כך אשמה למי ששבוי בחינוך קלוקל מימי מנשה ואמון. עולה בידינו שהמסוכן ביותר עבור יחיד או ציבור הוא להתחיל במלאכה ולא לסיימה. תיקון אינו יכול להיפסק משעה שכבר יצא לדרך.

ירמיהו רואה מקל שקד וסיר נפוח. מלבד הפתרון המופיע במפורש בנבואה – כי שוקד אני על דברי, ומצפון תיפתח הרעה – נראה שהכתוב מכונן לעוד היבטים במראה: מקל שקד הוא רך ומופיע בראשית חום האביב. הוא מהווה התחלה של מהלך, שאם לא יושלם, מסכן את העץ כולו. מקל הוא כוח ההנהגה, כמו זו של יאשיהו, שעליה מוטל להשלים את המהלך. גם הסיר הנפוח, מורה על התעצמות כוח החיים, המצפה להשלמתו. אנו לומדים מכך שמלאכת תיקון המצב צריכה תמיד להשלמה, והמתחיל במצוה אומרים לו גמור.

דברי הנחמה שבסיום ההפטרה: "הלוך וקראת באזני ירושלים לאמור: כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריך, אהבת כלולותיך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה", הינם הבטחה שעל אף כל מתנגדיה, המבקרים את מוסריותה, מהוה כנסת ישראל מגדלור מוסרי אמיתי המורה מהו הטוב ומהו הרע: "כל אוכליו יאשמו רעה תבוא עליהם נאם ה'".

מקור

בין המיצרים - תוכחה ואהבה (להפטרת מסעי)

"כִּי עָבְרוּ אֲנִי כְּתִיבִים וְרָאוּ, וְקָדַר שְׁלַחֵנוּ וְהִתְבּוֹנְנוּ מְאֹד; וְרָאוּ, הֵן הִיְתָה כְּזֹאת? הֲהִימִיר גּוֹי אֱלֹהִים - וְהִמָּה לֹא אֱלֹהִים - וְעַמִּי, הִמִּיר כְּבֹדוֹ בְּלֹא יוֹעִיל!" (ירמיה ב, י-יא). תוכחת הנביא שבהפטרתנו מגלה את האופן שבו מעצבים בני אדם את דתותיהם. התלמוד מבאר שקדרים - יושבי המדבר - עובדים למים, והכתיים - יושבי האיים - עובדים לאש. ואף על פי שהמים מכבים את האש (ושהאש מאדה את המים) לא המירו את אלוהיהם, ואילו ישראל עזבו א-לוהי אמת. המהר"ל (נצח ישראל פ"ב) מסביר שכל אומה בוחרת לאלוהות את "אשר היא מדמה שהוא לחלקה". במקרה של הקדרים והכתיים העניין ברור: כל אחד מעריץ את מה שאין לו. אם אנו מתעלים מעל הרגשות הראשוניים של צרכים חומריים מיידיים, אנו יכולים להבחין שכך הוא בתחום הנפש: בני אדום-רומא, שנטייתם הטבעית היא שפיכות הדמים, כאמור "על חרבך תחיה", מעריצים את האהבה והחמלה עד כדי זיהוי האלוהות עם האהבה, ואימצו את הנצרות שאינה מכירה ערך מוחלט מלבד האהבה, ואפילו מפקיעה את הצדק מתחום המוסר. בני ישמעאל, הנוטים לגזל ועריות, המבטלים את הגבולות, מקבלים על עצמם דת של מידת הדין, המחמירה בדיני הצניעות והכורתת את ידי הגנבים. הרב יהודה אשכנזי זצ"ל הוסיף על כך שאנו מוכרחים להמשיך את ההתבוננות גם כלפי עם ישראל: אם נבחרנו כדי לקבל תורה שתוכנה המרכזי הוא האחדות, זה סימן לכך שתוכנתו הבסיסית של היצר הרע הקולקטיבי שלנו היא המחלוקת. הנטיה לפירודים היא זו שהיתה בעוכרינו מראשיתנו עד היום הזה. על כך עלינו לשוב בתשובה שלימה ולהרבות באהבת חינום במקום שבו הרבינו בשנאת חינום. ימינו אלה, בהם מתמודד עם ישראל עם אויבים אכזריים, הינם הזדמנות לחזק את תחושות הסולידריות בתוכנו, ללכד את הלבבות ולהוסיף אהבה.

מקור

מטות | יש עם מי לדבר

הלכות נדרים, הכוללות את אזהרת "לא יחל דברו, ככל היוצא מפיו יעשה", מלמדות את חומרת קדושת הדיבור. מה שאדם מוציא מפיו, עליו לקיים.

הלכות נדרים מפתיעות עוד יותר. ניתן על ידי דיבור פיו של האדם, לייצר כמין דת פרטית - אישית משלו. יכול אדם להוסיף לעצמו איסורים שלא היו, מצוות לא תעשה שהתורה לא מנתה. כמו כן יכול לחייב אדם את עצמו בחיובים - מצוות עשה שהתורה לא נתנה לו, בדיבור פיו בלבד. יכול הוא אפילו לבטל מצוות עשה: אם יידור מחפץ של מצוה, הוא אסור לקיים את המצווה (רמב"ם נדרים פ"ג הל"ו). מה שאינו יכול לשנות, הן מצוות לא תעשה, שאינו יכול לבטלן.

הדבר מפתיע ביותר, כי המצוות הן מאת ה', ואילו כאן זו מצווה מכוח האדם! רצתה התורה ללמדנו שהדיבור של האדם איננו רק כשרון טבעי בלבד, אלא המשך מהדיבור של הקב"ה. כל המצוות כולן ניתנו מפי הדיבור ששמענו מפי ה'. והדיבור האנושי שגם הוא חלק א-לוי ממעל, יכול להתחבר אל תורת ה', ולחדש מצוות.

מכאן לסוגיה עמוקה מאד, והיא שהיחס של האדם אל הקב"ה דומה לדיאלוג, זאת שיחה בין הבורא לבין הנברא. יכולנו לחשוב שהמצוות הן כמו חוקים של ההווייה, כמו שחוקי הטבע, הגרביטציה ואחרים, אינם אלא חוקים סתמיים. אבל המצוות הן דבר ה'. למאי נפקא מינא? שבחוק טבעי, אי אפשר להתפשר עמו, החוק הוא חוק, הוא אימפרסונלי (=סתמי) בלתי מתחשב במוסריותו, אי מוסריותו, בתשובתו או בחרטתו של האדם. מכיוון שהמצוות מפי ה' הן, הרי אנחנו עומדים לא בפני משהו - בפני חוק אימפרסונלי, כי אם עומדים בפני מישהו. עם מישהו, אפשר לדבר, להתחרט, להבטיח שלא נעשה יותר, והתשובה מתקבלת. קיימת שיחה בין הבורא לבין הנברא.

כל זה מתקשר אל תפיסת הא-להים ביהדות לעומת התפיסה הפילוסופית, היוונית או אפילו החילונית. הא-להים הוא עבור עם ישראל גם הבורא, מי שנותן את החיים, למרות שלא היה חייב ליתן. כל מעשה הבריאה כולו הוא אקט מוסרי, רצוני, שאיננו נובע מהכרח. לכן כל מערכת היחסים בין העולם לבין ה' הוא יחס נברא אל בורא, של מישהו שמקבל חיים אל מישהו שנותן חיים, מה שמייסד את כל היחס הזה על המוסר. לעומת זה אצל הגויים הא-להים הוא רק קובע החוק, ואין המוסר מהווה את הנוסחה של הקשר עמו.

מקור

מטות-מסעי | זהות ארץ ישראלית

פרשיותינו "מטות ומסעי" מוציאות אותנו מספר במדבר ומחיי המדבר. אחרי הליכה ארוכה במדבר, בהתנסויות של הגלות, אנו נגמלים מהמדבר וקונים זהות חדשה - את זהותנו הארץ ישראלית. ההכנה הראשונה הדרושה בכניסתנו לארץ - היא 'קדושת הפה והדיבור', זהירות בשמירת מוצא שפתיים, כנאמר בתחילת פרשתנו "איש כי ידור נדר לה' וגו'.. לא יחל דברו, ככל היוצא מפיו יעשה" (במדבר ל ג). קדושת הפה מיוחדת לארץ ישראל. והאזהרה מופנית בעיקר אל ראשי המטות בבני ישראל, אל ראשי האומה, שיזהרו לבל ישנו ממוצא פיהם ויקיימו את אשר הבטיחו לשולחיהם. כמו כן עליהם להישמר מניבול פה, ומגסות הרוח, שכן מייצגים הם את עם ה'.

ומתוך רוממות זו של קדושת הפה הישראלית, ניתן להתחיל במשימות הלאומיות שראשית עניינם לנקום את נקמת ה' מאת שונאיו. לקחת את האחריות ההיסטורית על קידוש שם ה' בעולמו, במישור הפוליטי, ולא רק במישור הרוחני בלבד. לשם זה ספרה לנו התורה, את הסיפור המופלא של מלחמת מדין, הבא לתקן את אשר שיחתנו במעשה בנות מדין.

אמנם יחד עם כיבושינו את הארץ, מתחילה דוקא אז פעולתנו האוניברסלית להתגלות, וזהו הפשר של נוכחותם של שנים וחצי שבטים מעבר לירדן מזרחה, בין ארץ כנען לבין ארץ בני עמון, מואב ואדום. בתור חוליה מקשרת בין ישראל לבין העמים.

המדבר הרגיל אותנו לחיי הליכה, לחיים דינמיים, לחיי תנועה. התנועה תמיד מבוטאת בתורה ע"י המספר 6, כנגד ששת ימי המעשה, בהם עבר העולם, השתנות מתמדת, בראשית הבריאה. ואילו המספר המודד את הזמן הוא בדרך כלל בתורה המספר 7. טבעי אם כן הדבר, שמספר מסעי בני ישראל, המבטא את ההליכה האידאלית - יהיה דווקא 42 מסעות. כלומר 6 כפול 7. והשבט שעומד בראש המסע הוא שבט לוי.

אך בארץ ישראל מופיע סדר שונה. השבט העומד במרכז המחנות כבר אינו שבט לוי, השייך במהותו לחיי הנדודים, כי אם שבט בנימין - ה"צבר" הנולד בארץ. האחיזה היא העיקר ולא התנועה. אבל גם במצב שבו האחיזה היא העיקר, יש להיזהר מקביעות יתרה ועקרה, המשכיחה את ה' המוציא אותנו מארץ מצרים. זכר הדינמיות של ימי המדבר חייב להישמר - בדמות ערי הלוויים הפזורות בכל ישראל - 42 במספר כמספר מסעי המדבר. אלא שכאן יש להוסיף עליהם עוד 6 ערי מקלט. וגם את גג המזבח בירושלים שאף הוא קולט את הרוצחים בשוגג. סך כל המקומות הקולטים 49 - כלומר 7 כפול 7 - ביטוי לשלמות האחזות הקדושה בקרב הארץ בתחתיות ארץ.

ורמזה לנו התורה בפרשתנו, רמז חשוב בהלכות קליטת רוצחים. רק רוצח בשוגג יכול להיקלט בערי המקלט ובגג המזבח. אבל אם מזיד היה הרוצח, אם הרוצח היה רוצח שפל, שרוצח בכוונה וללא רחם, נאמר עליו בפרשת משפטים "מעם מזבחי תקחנו למות" (שמות כא יד), ובפרשתנו נאמר בברור עוד יותר גדול: "ולא תקחו פֶּה לנפש רֵצֶחַ, אשר הוא רשע למות - כי מות יומת. ולא תקחו פֶּה לנפש לשוב לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן הגדול. ולא תחניפו את הארץ, אשר אתם בה, כי הדם הוא יחניף את הארץ, ולא ארץ לא יִכַּף לדם אשר שִׁפַּךְ בה, כי אם בדם שִׁפְכוּ. ולא תִּטְמֵא את הארץ אשר אתם יֹשְׁבִים בה אשר אני שֹׁכֵן בתוכה, כי אני ה' שֹׁכֵן בתוך בני ישראל" (במדבר לה לא-לד). אין מקום לרוצחים שפלים בארץ ישראל, זאת היא ארץ של קדושה וטהרה.

[מקור](#)

יהי רצון שיעקרו רוצחים מארצנו. וישראל יכון לבטח במהרה בימינו אמן.

מסעי | מצות כיבוש הארץ והקמת מדינה

המצוה להקים מדינה עצמאית בכל שטחה של ארץ ישראל מבוארת בפרשתנו: "והורשתם את הארץ". כמו כן נצטוינו על גבולותיה, על מנת שנדע מהו היקפה של המצוה, ומה עלינו לכבוש. אמנם רש"י, בתור פרשן, פירש את לשון הכתוב על פי פשוטו, שהוא הבטחה מאת ה', אך הרמב"ן מוסר בידינו, בתור פוסק, שזו מצוה דאורייתא. אמנם לא מנאה הרמב"ם במפורש במניין המצוות, אבל אין זה משום שאינה מצוה אלא משום שהיא יסוד המקיף את כל התורה כולה, כמבואר במצות עשה קנג, שאלמלא הארץ, בטלה האומה ח"ו, ואין דרכו של הרמב"ם למנות את הציוויים הכלליים. אך על מי מוטלת המצוה? מצאנו שיש מצוות שקיומן על ידי האנשים ואחרות על ידי הנשים. יש מצוות למלך, לכהן, ללוי, לדיין, לנביא, לבני חורין ולעבדים. אך מיהו נושא מצוות כיבוש הארץ? התשובה היא שזו מצוה המוטלת על הכלל ולא על היחיד. היחיד משתתף במצוה בתור חלק מן הכלל. עולה מכאן שהחייל בצה"ל והאזרח בהתיישבות, המקיימים את המצוה של קיומה של מדינת ישראל, עולים בחייהם היחידים למדרגה כללית, שקדושה מרובה בה, אפילו משל הצדיקים הפרטיים היותר גדולים.

מקור

מסעי | הגמילה מן המדבר ומסע בזמן

(לג, א) אֵלֶּה מִסְעֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצַבְאֹתָם: בְּיַד-מֹשֶׁה, וְאַהֲרֹן.

סיום ספר ב"מדבר" בפרשות מטות-מסעי היא הגמילה מן המדבר. יש כאן רשימה של 42 מסעות. השהייה במדבר היא מסע, נדודים. יש מי שאוהב את המדבר ויש משהו מהמדבר (כולל הגלות שהיא מדבר העמים) שנשאר בזהות היהודית. יש יהודים שמזהים את יראת השמיים שלהם עם שחזור הזהות הגלותית. יש צורך לדבר ולהתלבש כמו בגלות ובית הכנסת יראה ויתנהל כמו בגלות. הדבר נובע מקושי לעבור למימד יותר רחב של הזהות וזו הזהות הלאומית. הזהות המדברית מלמדת שהעולם הזה הוא מדבר שצריך לעבור אותו אך הוא לא מהווה מטרה בפני עצמה. הדבר נובע ממהות הזמן שהוא מהות מוזרה ביותר כיון שהזמן הוא מה שמבטל ומכלה כל דבר. מה שהיה לא ישוב ומה שהיה לא יהיה. כדי להתגבר על כך יש צורך במסע בזמן. דרך אחת של מסע בזמן היא התשובה שבה חוזר אדם במחשבתו למועד החטא ומתקן כעת את מחשבתו הקודמת.

באופן כללי יש שלושה דברים שמגבילים אותנו: הזמן – אני כעת בזמן הזה ולא בזמן אחר. המקום – אני במקום מסוים ולא במקומות אחרים. הנפש – אני רק אני ולא שום אדם אחר. מצד הנשמה אנו חשים אין סופיות ומצד המציאות אנחנו מוגבלים.

יש לכך כמה פתרונות. הפתרון הראשון הוא פשוט למות, אך אז יש נסיגה אל האיון וביטול העצמיות. האפשרות השניה היא למצוא את המימד האין - סופי של הזמן, המקום והנפש. הדבר אפשרי ע"י תשובה, שמגלה את האפשרות לנסוע בזמן. האפשרות השלישית מתקיימת בקודש הקודשים. יש שם מצב של ביטול המקום (כי המקום שם אינו מספיק לארון הברית, שבכל זאת נכנס). ויש אדם שכולל את כולם וזה הכהן הגדול, שנושא על ליבו את שמות בני ישראל. וכאשר הכהן הגדול נכנס לקודש הקודשים ביום הכיפורים שבו מתבצעת התשובה הכללית, הרי שכל הגורמים המגבילים מתבטלים. אמנם רק הכהן הגדול יכול לעשות זאת אך זה מראה שבכח האדם להתגבר על המגבלות הללו.

בדיני תפילה כתוב שאדם שאינו יודע את כיוון התפילה יכוון ליבו כנגד בית קודשי הקודשים. איך יכוון אם אינו יודע איפה הכיוון? אלא שהוא צריך לכוון שליבו יהיה בית קודשי הקודשים וזה מראה שלכל אדם היכולת להתגבר על הגורמים המגבילים.

המסע הזה של בני ישראל מהמדבר לארץ ישראל הוא אב טיפוס לחיים בעולם הזה; זו נסיעה מתמדת ואסור לעמוד בעולם הזה אלא תמיד להתקדם. העולם הזה הוא עולם השינוי ומה שניתן לעשות עכשיו אולי לא יהיה אפשרי אחר כך.

לסיכום: המדבר אינו מטרת עם ישראל ויש צורך להיגמל מן הגלות ולעבור את השינוי וההתקדמות הנדרשים כדי לקיים את דבר ה' בארץ ישראל.

מקור

מסעי | מסעי בני ישראל ותולדות עם ישראל

מסעי בני ישראל מקבילים הם לתולדות ישראל מראשית הבריאה ועד מדינת ישראל. רעמסס - ההיעדר (רע) שמכוחו נעשה חלל (מסס) המאפשר את הבריאה. סוכות - כנגד סוכה שבנה לו הקב"ה בהר הבית בצפיה שיבנו לו בניו בית (מדרש). אתם, בקצה המדבר - בריאת האדם המדבר: "ברא אתם". פי החירות - הבחירה החופשית והציווי. מרה - חטא עץ הדעת. אלים - אדם הראשון אחרי הגירוש, שהוא שורש שבטי ישראל (שנים עשר עינות מים) ואומות העולם (ושבעים תמרים) כאחד. ים סוף - שת, סוף הולדת אבות האנושות. מדבר סין - אנוש המשתמש בכח הדיבור לקרוא בשם ה'. דפקה, על שם החולשה בעקבות הצפת שליש העולם - קינן. אל-וש - מהלל-אל. רפידים (אותיות "מפי ירד") - ירד. מדבר סיני - חנוך, שהתהלך עם הא-לוהים, קברות התאווה - מתושלח, שבימיו השחיתה הארץ, חצרות - למך, המקדים את נוח כחצר לפני הבית. רתמה - נוח, שבימיו נידונו ברותחים כגחלי רתמים. רמון פרץ - שם, אבי תמר שיצא ממנה פרץ. לבנה - בנין המגדל בימי ארפכשד. רסה - בנין רסן על ידי אשור בימי שלח. קהלתה - עבר, ראשית קדושת הכלל. הר שפר - פלג (בירור הסגולה). חרדה (כמו "חרדת אלינו") - רעו ("ל רעות). מקהלות - שרוג (מלשון חיבור). תחת - נחור (הפחד=חתת בימי אור כשדים). תרח - תרח (!). מתקה - אברהם (מיתוק על ידי חסד). חשמונה - יצחק שנימול לח', לשמונה. מוסרות - יעקב, שממנו התחלת השלשלת הישראלית. בני יעקן - בני יעקב בעקת גלות מצרים. חור הגדגד - יציאה לחירות של גדודי ישראל. יטבתה - מתן תורה, אין טוב אלא תורה.

עברונה - מעבר ארנון והירדן. עציון גבר - דוד, המכונה עדינו והעצני והגבר הוקם על. קדש - מקדש ראשון. הור ההר - חורבן הקדש, מות אהרון הכהן הגדול. צלמונה - צלמות גלות בבל. פונון - בנין בית שני לראש פינה. אובות. דורות אבות העולם בימי הזוגות. עיי העברים - חורבן בית שני. דיבון גד - דיאבון לב האומה בגלות. עלמון דבלתימה - היעלמות התורה על ידי הפיצול של המסורת לשתי דבלות, ספרדים ואשכנזים. הרי העברים - העברה במסורת הברית בימי השואה. ערבות מואב - עריבות התחדשות המלכות שמקורה ברות המואביה.

[מקור](#)

מטות-מסעי | שו"ת

גבולות ארץ ישראל

שאלה: נקלעתי לויכוח עם יהודי שטען שאילת אינה ארץ ישראל. מה ההגדרות וההבדלים בין קדושת חבלים שונים של ארץ ישראל ומה ההבדל ביחסינו לגבולות ההבטחה לבין היחס לגבולות א"י היותר מינימליים? כמו כן, מה הגבול הדרומי של ארץ ישראל לפי הגר"א? שמעתי שזה ואדי אל עריש אבל אותו יהודי טען שזה גבולות ההבטחה ולא שייך לימינו.

תשובה: יש גבולות ברית בין הבתרים בבראשית ט"ו. מהנילוס ועד הפרת כולל שני עברי הירדן. קיים ויכוח איפה בנילוס ואיפה בפרת. יש גבולות ארץ כנען שהן המובטחות בברית המילה בבראשית י"ז ומפורטות בבראשית י' ובפרשת מסעי. יש גבולות עולי מצרים, הכוללים את כל מה שכבשו עד ימי דוד ושלמה. יש גבולות עולי בבל הכוללים את כל כיבושי החשמונאים, ומפורטים ב"ברייתא דתחומין". יש גם גבולות כיבושי צה"ל בימינו. יש להוסיף גם גבולות "כיבוש יחיד" של דוד המלך. על כל אלה קיימים דיונים אצל הפוסקים, הן מבחינת הגדרת המקומות, והן מבחינת חלותן של מצוות שונות על כל המקומות האלה. דעתי היא שמצוות כיבוש חלה דוקא על הגבול המקסימלי, בניגוד למצוות מעשר ושמיטה, כפי שמכוח מהברייתא בגיטין ח, א. לגבי הגבול הדרומי, דעת הגר"א היא שהנילוס ולא ואדי אל עריש הוא הגבול. לעומת דעת רבינו סעדיה גאון הקובע את הגבול בואדי אל עריש. מה שאמרו לך שזה לענין ההבטחה, יתכן לומר כן לפי חלק מהדעות כדי לפתור ממצוות התלויות בארץ, אך לדעתי אין זה פותר ממצוות כיבוש.

[מקור](#)

רשימת נשיאי השבטים בפרשת מסעי

שאלה: בפרשת השבוע בסוף פרשת מסעי (פרק ל"ד פס' טז-כב) מופיעים שמותם של האנשים שנבחרו להנחיל את הארץ, ראשית הסדר שבו הם כתובים שונה מכל הפעמים האחרות (יהודה שמעון בנימין...), מדוע? שנית - בשלושת השמות הראשונים מוזכר רק שם ה"מנחיל" כאשר בשאר השמות מופיע התואר "נשיא". האם שלושת הראשונים (לשבטים יהודה שמעון ובנימין) אינם נשיאים?? אם כן מי היו הנשיאים?? ואם הם לא נשיאים מדוע לא הנשיאים מובילים את השבט לנחלתם בארץ ישראל? אם זאת מאחר ואינם ראויים להנחיל את שבטם מדוע הם בכלל נשיאים? למה לא מחליפים אותם בשלושה הראויים??

תשובה: בספר מי השלוח מנה 16 מקומות שבהם נמנו שבטי ישראל בתורה כנגד 16 שבחים של אמת ויציב. בדוק שם כנגד איזה שבח זה כתוב ויתברר לך. (אני כעת רחוק מביתי ואין אצלי ספר מי השלוח). אולי בשלושת השבטים האלה לא היה נשיא כלל כי לא הגיעו בני השבט להסכמה על מי שיעמוד בראשם. ביהודה כי לא רצו באותה שעה לקבוע מי המשפחה שתייסד את המלוכה בבוא הזמן. בשמעון כי נפסלו כולם מלהעמיד נשיא בעקבות מעשה זמרי. בבנימין מפני הענוה, כי מידת בנימין היא השתיקה.

[מקור](#)

שאלה על פרשת מסעי

שאלה: בקשר לפרשת "מסעי" - לשם מה התורה מספרת לנו את המסעות, מה זה מועיל לנו לדעת את זה?

תשובה: הרמב"ם במו"נ הסביר שזה מחזק את אמינות סיפור יציאת מצרים והנדידה במדבר. גם אני בעוניי כתבתי פירוש למ"ב מסעות כתמצית ההסטוריה.

[מקור](#)

בקרו באתר [תלמידי הרב שרקי](#)